

24.8.2009

Dnro 4273/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

VANKEUSRANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON VIIVÄSTYKSEN VAIKUTUSVANKILA-KERTAISUUTEEN

1 KANTELU

Varatuomari A arvosteli 31.12.2008 päivätyssä kantelukirjoituksessa B:n puolesta viranomaisten menettelyä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa.

Helsingin hovioikeus oli tuominnut B:n 23.8.2001 antamallaan tuomiolla - - - 60 päivän vankeusrangaistukseen. Tuomio oli heti täytäntöönpanokelpoinen. B pääsi ehdonalaiseen vapauteen 17.10.2001 hänelle aikaisemmin tuomitusta pidemmästä vankeusrangaistuksesta, jonka täytäntöönpano oli alkanut vuonna 1999. Rikokset, joista mainittu 60 päivän vankeusrangaistus tuomittiin, oli tehty heinäkuussa 1999 eli ennen kuin kantelija aloitti 16.11.1999 aikaisemmin tuomitun vankeusrangaistuksen suorittamisen. B:lle 23.8.2001 tuomittu 60 päivän vankeusrangaistus pantiin täytäntöön kuitenkin vasta yli neljä vuotta tuomion antamisen jälkeen eli 4.9.–4.10.2005.

Kantelun mukaan mikäli mainittu 60 päivän pituinen vankeusrangaistus olisi pantu täytäntöön viipymättä aikaisemmin tuomitun pidemmän vankeusrangaistuksen jatkoksi vuonna 2001, olisi B vapautunut hieman yli kuukautta myöhemmin. Koska B joutui uudelleen vankilaan 27.8.2008, aiheuttaa vuonna 2005 suoritettu 60 päivän vankeusrangaistus sen, että hän joutuu suorittamaan uudesta rangaistuksesta kaksi kolmasosaa niin sanotun vankilakertaisuutensa takia. Ilman 60 päivän vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon viivästymistä B joutuisi rikoslain 2 c luvun 5 §:n vankilakertaisuutta koskevan säännöksen perusteella suorittamaan uudesta rangaistuksestaan vankilassa vain puolet eli useita kuukausia lyhyemmän ajan.

Kantelija ei pidä hyväksyttävänä sitä, että hänen vankilassa suoritettavan vankeusrangaistuksensa kesto pidentyy kuukausia yksinomaan viranomaisten vastuulla olevan virheen takia. Kantelija vaati selvitetävän, miten 60 päivän vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon viivästys on aiheutunut.

Kantelijan käsityksen mukaan asiassa tapahtunut virhe tulisi oikaista siten, että hän saisi hyvityksen meneillään olevan rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Vaatimuksensa mukaan rangaistus tulisi panna täytäntöön niin, että aikaisempi 60 päivän vankeusrangaistus katsottaisiin jo suoritetuksi, jolloin kantelijan rangaistusaikalaskelmassa häntä käsiteltäisiin "puolikkaan miehenä." Täytäntöönpanon oikaisemisella vältyttäisiin kantelijan mahdollisilta valtion kohdistettavilta korvausvaateilta.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta oikeusasiamiehen kansliaan hankittiin tietoja Rikosseuraamusvirastosta. Oikeusasiamiehen kansliaan hankittiin Helsingin hovioikeuden 28.4.2009 päivätty lausunto ja hovioikeuden asianomaiseen ratkaisukokoonpanoon kuuluneiden 21.4.2009 päivätty selvitys liitteineen. Tämän jälkeen oikeusasiamiehen kansliaan hankittiin Oikeusrekisterikeskuksen 12.6.2009 päivätty lausunto liitteineen. Kantelijan asiamies antoi näiden lausuntojen ja selvitysten johdosta 7.7.2009 päivätyn vastineen.

Oikeusasiamiehen kansliaan pyydettiin edellä mainittujen selvitysten jälkeen vielä Rikosseuraamusvirastolta lausuntoa ja selvitystä. Rikosseuraamusvirasto toimitti tänne 3.8.2009 päivätyn lausuntonsa - - liitteineen.

Käytettävissäni oli kantelua ratkaistessani myös muun muassa Helsingin hovioikeudesta lainaan saatu asiakirjavihko - - - sekä kantelijaa koskeva 15.7.2009 päivätty nimilehden ote.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 momentin mukaan määräaikaista vankeus-rangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen, jollei 9 §:stä muuta johdu, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa tai kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta puolet. Vanki, joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet tai kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta yksi kolmasosa.

Vankeuslain 21 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vanki vapautetaan 3 luvun 1–7 §:n sekä rikoslain 2 c luvun ehdonalaista vapauttamista koskevien säännösten perusteella määräytyvän vankilassaoloajan viimeisenä päivänä.

Vankeuslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan vankilan johtaja päättää rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaisesta ehdonalaisesta vapauttamisesta.

3.2 Selvitysten sisältö

3.2.1 Helsingin hovioikeus

Helsingin hovioikeuden kantelussa tarkoitetun vuonna 2001 annetun tuomion (jolla kantelijalle langes-tettiin 60 päivän vankeusrangaistus) ratkaisukokoonpanoon kuuluneet hovioikeudenneuvos - - -, vis-kaali - - - ja - - - kertoivat yhteisessä selvityksessään seuraavaa.

Kysymyksessä olleessa törkeää liikenteen vaarantamista ym. koskeneessa asiassa Vantaan kärä-jäoikeuden tuomio oli annettu 26.1.2001. Asian valmistelusta vastaavaksi jäseneksi määrättiin hovi-oikeudessa hovioikeudenneuvos - - - ja esittelijäksi - - -. Kantelijan valitusasia ratkaistiin esittelystä 9.8.2001 ja hovioikeuden tuomio annettiin 23.8.2001.

Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta. Hovioikeus ainoastaan oikaisi käräjäoikeuden rikoslain 7 luvun 6 §:n perusteella tekemää rangaistuksen kohtuullistamislausuntoa sekä lisäsi sovellettuihin lainkohtiin tarpeelliset säädösnumerot. Näiden oikaisuiden vuoksi hovioikeus teki tuomiolauselmajärjestelmään muutoksia kohtiin "Yhteinen vankeusrangaistus" ja "Lainkohdat". Sen sijaan hovioikeus ei tehnyt mitään muutoksia tuomiolauselmajärjestelmän "Jakelu"-kentän tietoihin. Selvityksenantajat kertoivat, että heidän käsityksensä mukaan hovioikeus ei edes pysty muuttamaan käräjäoikeuden jakelutietoja, vaan niihin voidaan ainoastaan tarpeen vaatiessa lisätä uusia jakeluita.

Selvityksen mukaan tulostetta hovioikeuden tuomiolauselmajärjestelmään tallentamista tiedoista eli "Ilmoitus ratkaisusta" -tulostetta ei arkistoida, eikä sitä ole enää myöskään atk-pohjaisessa tuomiolauselmajärjestelmässä. Oikeusrekisterikeskuksesta saadun tiedon mukaan atk-järjestelmästä poistetaan yli viisi vuotta vanhat asiat. Selvityksenantajat oheistivat Rikosseuraamusvirastolta saamansa kopion Vantaan käräjäoikeuden tuomiolauselmajärjestelmään tekemistä merkinnöistä eli "Ilmoitus ratkaisusta" -tulosteesta. Hovioikeuden osalta tätä tulostetta ei ilmeisesti ollut myöskään Rikosseuraamusvirastolla. Hovioikeuden ratkaisun osalta Rikosseuraamusvirastosta oli saatavissa kuitenkin selvitykseen oheistettu hovioikeuden tuomioon pohjautuva vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokirja. Tämän asiakirjan huomautuskentästä ilmenee, että tuomiolauselmajärjestelmään tehtyjä merkintöjä on jossain vaiheessa tuhottu ja tallennettu uudelleen. Aikaisempi jakelu on ollut 1, 2, 3 ja 5. Jakelut 1 ja 5 on lisätty pyynnöstä Oikeusrekisterikeskuksessa 18.7.2005.

Hovioikeuden ratkaisukokoonpanon ja esittelijän tiedossa ei ole tuomion antamispäivän 23.8.2001 jälkeisiä käsillä olevaa tuomiota koskevia tapahtumia tai korjauksia. Selvityksenantajat kertoivat, että heihin ei ole oltu yhteydessä minkään tiedustelun tai korjaustarpeen johdosta.

Hovioikeus on tiedustellut Oikeusrekisterikeskukselta, mistä tuomion täytäntöönpanon viivästyminen on voinut johtua ja mitä päätelmiä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoasiakirjan huomautusmerkinnöistä voidaan tehdä. Selvitykseen oheistettiin jakelumerkintöjä Oikeusrekisterikeskuksessa 18.7.2005 korjanneen - - - 16.4.2009 päivätty selvitys.

Selvityksenantajat totesivat - - - selvityksestä ilmenevän, että Vantaan käräjäoikeuden tuomiota 26.1.2001 koskenut tallennus on jouduttu siinä olleen virheen vuoksi tuhoamaan ja tallentamaan uudelleen. Oikeusrekisterikeskuksen ohjeen mukaisesti uusi tallennus Vantaalla on tehty ilman jakelutietoja, ja oikeusrekisterikeskuksen olisi tullut itse lisätä jakelutiedot uuteen tallenteeseen. - - - käsityksen mukaan jakelutietojen lisääminen on Oikeusrekisterikeskuksessa kuitenkin unohtunut Rikosseuraamusviraston tiedusteluun 13.7.2005 asti.

Yhteenvetona selvityksenantajat totesivat, että hovioikeudessa on kantelijan valitusta vuonna 2001 käsiteltäessä ja ratkaistaessa ollut käytettävissä Vantaan käräjäoikeuden tuomiota 26.1.2001 koskeva "Ilmoitus ratkaisusta" -tuloste siihen merkittyine jakelutietoineen (1, 2, 3, 5). Kun hovioikeus ei ole tuomioissaan 23.8.2001 muuttanut käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta, hovioikeudella ei ole ollut tarvetta millään tavoin muuttaa, poistaa tai tehdä lisäyksiä käräjäoikeuden asianmukaisiin jakelumerkintöihin. Jakelutietojen muualla tapahtuneesta poistamisesta ja uudelleen tallentamisesta hovioikeuden ratkaisukokoonpano ja esittelijä tulivat tietoiseksi vasta tässä asiassa lähetetyn apulaisoikeusasiamiehen selvitys- ja lausuntopyynnön kautta.

3.2.2

Oikeusrekisterikeskus

Oikeusrekisterikeskus totesi lausunnossaan, että se huolehtii tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisterin rekisterinpitäjänä tuomioistuinten pyynnöstä korjausten tekemisestä rekisteriin sekä

päätöstietojen ilmoittamisesta täytäntöönpano- ja rekisteriviranomaisille. Tuomiolauselmajärjestelmä on teknisiltä ominaisuuksiltaan sellainen, että tuomioistuinratkaisun tunnistetietoja, joihin tuomion päätösnumero kuuluu, ei ole mahdollista korjata rekisteriin. Tällaisten tietojen muuttaminen edellyttää sitä, että koko päätös poistetaan (tuhotaan) rekisteristä ja tallennetaan uudelleen. Vähäisenkin kirjoitusvirheen oikaiseminen ja korjatun tiedon välittäminen eri viranomaisille saattaa siten muodostua monia työvaiheita käsittäviksi toimenpiteiksi, joihin asiaa käsitelleet tuomioistuimet osallistuvat Oikeusrekisterikeskuksen lisäksi.

Käsillä olevassa asiassa Vantaan kärjäoikeus on korjannut 26.1.2001 antamansa tuomion päätösnumeroa kirjoitusvirheenä. Tästä syystä ratkaisuilmoitusta koskevat tiedot on tuhottu rekisteristä 31.7.2001, ja tuomio on kärjäoikeudessa samalla tallennettu uudelleen tuomiolauselmajärjestelmän ohjeiden mukaisesti ilman jakeluohjetta. Lausunnon mukaan Oikeusrekisterikeskuksessa olisi omien työtapojensa mukaan tullut merkitä päätökseen jakelu Rikosseuraamusvirastolle ja Ajoneuvohallinto-keskukselle, koska päätös oli vailla lainvoimaa. Lainvoimaisille tuomioille lisätään Oikeusrekisterikeskuksessa kärjäoikeuden alkuperäisen jakelumääräyksen mukaiset jakelut ratkaisuilmoitukselle, jos se on tarkoituksenmukaista tiedon vastaanottavan viranomaisen kannalta. Lausunnon mukaan sähköpostilla ilmoittaminen voi olla konekielistä tiedonsiirtoa parempi tapa ilmoittaa kirjoitusvirheen korjaamisesta silloin, kun korjattu tieto on sellainen, jota ei merkitä vastaanottavan viranomaisen rekisteriin.

Oikeusrekisterikeskus katsoi launnossaan, että sen näkemyksen mukaan Helsingin hovioikeuden olisi tullut merkitä omaan ratkaisuilmoitukseensa puuttuvat jakelutiedot. Toisin kuin hovioikeus launnossaan toteaa, hovioikeudella on Oikeusrekisterikeskuksen lausunnon mukaan ollut 23.8.2001 käytössään kärjäoikeuden ratkaisuilmoitus ilman jakelutietoja. Rikosseuraamusviraston tiedustelun johdosta jakelut on lisätty Oikeusrekisterikeskuksessa Helsingin hovioikeuden pyynnöstä vasta 18.7.2005. Oikeusministeriön hovioikeuksille antaman tuomiolauselmajärjestelmäohjeen mukaan hovioikeuden tulee tarkastaa kärjäoikeuden jakeluohje ja lisätä tarvittaessa uusia jakelukohtia.

3.2.3

Vastine

Vastineessa katsottiin, että kantelijan rangaistuksen täytäntöönpano on viivästynyt poikkeuksellisen pitkään, vaikka rangaistus olisi voitu ja se olisi pitänyt laittaa täytäntöön kantelijan vielä ollessa vankilassa vankeusvankina aina 17.10.2001 saakka. Olennaisena vastineessa pidettiin sitä, että kantelija ei ole itse mitenkään voinut vaikuttaa asiaan, eikä viivästys rangaistuksen täytäntöönpanossa ole johtunut hänestä itsestään, vaan se on johtunut yksinomaan viranomaisen virheestä. Kantelijan huomiota kiinnitti eniten se, että launnoissa ei oteta sanallakaan kantaa siihen, tulisiko häntä jollain lailla hyvittää tapahtuneen virheen johdosta ja jos tulisi, miten.

3.2.4

Rikosseuraamusvirasto

Rikosseuraamusvirasto kertoi launnossaan, että Vantaan kärjäoikeuden kantelijalle 26.1.2001 tuomitsema lainvoimaa vailla oleva rangaistus saapui ylitäytäntöönpanoviranomaisena toimivalle Rikosseuraamusvirastolle 5.3.2001. Seuraava merkintä Rikosseuraamusviraston tuomiorekisterissä on Oikeusrekisterikeskuksesta 31.7.2001 saapunut tieto kyseisen tuomion päätösnumeron virheestä.

Tämän jälkeen tuomiorekisterissä on merkintä Rikosseuraamusviraston omaksuman käytännön mukaisesti 9.3.2004 Helsingin hovioikeudelle tekemästä kyselystä tuomion vaiheesta. Hovioikeudesta 16.3.2004 saadun vastauksen mukaan tuomion käsittely oli vielä kesken. Rikosseuraamusvirasto

teki 13.7.2005 tiedustelun Oikeusrekisterikeskukselle virheellisestä jakelusta. Tämän jälkeen Helsingin hovioikeuden tuomio saapui 25.7.2005 Rikosseuraamusvirastoon.

Hovioikeuden 23.8.2001 antama tuomio lähetettiin seuraavana päivänä 26.7.2005 alitäytäntöönpanijana toimivalle Helsingin ulosottovirastolle. Ulosottovirasto palautti tuomion esteellä 30.8.2005, minkä jälkeen keskusrikospoliisia pyydettiin etsintäkuuluttamaan kantelija rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Hänet otettiin sen perusteella kiinni 4.9.2005 ja passitettiin vankilaan suorittamaan Helsingin hovioikeuden 23.8.2001 tuomitsemaa 60 päivän vankeusrangaistusta. Vankilasta kantelija päästettiin ehdonalaiseen vapauteen 4.10.2005 hänen suoritettuaan kyseisestä vankeusrangaistuksesta puolet.

Rikosseuraamusvirasto totesi, että Helsingin hovioikeuden 23.8.2001 tuomiota koskevat täytäntöönpanotoimet on tehty tuolloin voimassa olleen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen säännösten mukaisesti. Rikosseuraamusvirasto katsoi, että uuden rangaistusaikalaskelman tekemiselle 23.8.2001 tuomitusta 60 päivän vankeusrangaistuksesta 12.10.2001 päättyneeseen rangaistuskauteen ei ole lainmukaisia perusteita. Kyseinen Helsingin hovioikeuden 23.8.2001 tuomio ei ole ollut tuolloin täytäntöön pantavana, mistä syystä sitä ei ole voitu huomioida täytäntöönpanossa.

Kuluvalla rangaistuskaudella kantelija suorittaa 10.9.2006–18.8.2008 tehdyistä rikoksista tuomittuja rangaistuksia. Rikosseuraamusvirasto katsoi, että koska kantelija on näitä rikoksia edeltäneiden kolmen vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, ei häntä voida päästää ehdonalaiseen vapauteen, kun kustakin rangaistuksesta on suoritettu puolet. Rikosseuraamusvirasto katsoi, että kantelijan on suoritettava kustakin tuomiosta kaksi kolmasosaa, rikoslain 6 luvun 13 §:n nojalla tehty vähennys mukaan luettuna. Lisäksi kantelijan on suoritettava vankeuslain 3 luvun 2 §:n mukaisesti täytäntöön pantavana oleva 60 päivän muuntorangaistus kokonaan.

Rikosseuraamusvirasto totesi, että 1.10.2006 voimaan tullut vankeuslaki ei mahdollista ehdonalaisen vapauden aikaistamista. Voimassa olevan vankeuslain mukaan tuomituista määräaikaisista vankeusrangaistuksista suoritettava määräosa määräytyy rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaisesti, eikä siitä poikkeaminen ole lain mukaan mahdollista.

Helsingin hovioikeuden 23.8.2001 tuomiolla tuomitun rangaistuksen täytäntöön pantavaksi saapumisen osalta Rikosseuraamusvirastolle vasta 25.7.2005 Rikosseuraamusvirasto viittasi Helsingin hovioikeuden ja Oikeusrekisterikeskuksen tässä asiassa antamiin selvityksiin.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Suoritettavana olevan vankeuskauden vankilakertaisuus

Rikosseuraamusviraston toimittaman kantelijaa koskevan 30.7.2009 päivätyn nimilehden mukaan hän on aloittanut vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon 27.8.2008. Nimilehden mukaan uusia täytäntöön pantavia rangaistuksia kantelijalla on 2 vuotta, 1 kuukausi ja 10 päivää. Niin sanottu 1/1-aika on 2.12.2010 ja perusajankohta, jolloin ehdonalaisten vapauttaminen tulee mahdolliseksi, on 19.3.2010.

Tämä perusajankohta on laskettu vankeinhoidollisesti uusija-perusteella eli lähtien siitä, että tuomiosta on suoritettava vankilassa 2/3 määräosa. Tämä johtuu siitä, että kantelijalle täytäntöön pantavaksi tulleissa myöhemmissä tuomioissa syyksi luetut teot on tehty aikavälillä 10.9.2006–18.8.2008. Näistä

rikoksista ei ole kulunut enempää kuin kolmea vuotta suhteessa siihen, milloin kantelija on viimeksi suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa (4.9.–4.10.2005).

Laskentatavalla, jossa vuonna 2005 suoritettua 60 päivän vankeusrangaistusta ei otettaisi huomioon, tulisi perusajankohta määritettäväksi ½ määröosalla. Jos kantelijan mainittu 60 vankeusrangaistus olisi siis pantu täytäntöön vuonna 2001 aikaisemmin suoritettavana olleen rangaistuksen yhteydessä, pääsisi hän ehdonlaiseen vapauteen useita kuukausia aikaisemmin.

Vankeusrangaistusten ylitäytäntöönpanijana Rikosseuraamusvirasto vastaa vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta. Rikosseuraamusvirasto on tässä asiassa katsonut, että voimassa olevan lain mukaan kantelijan ehdonlaiseen vapauteen päästämiseksi niin sanottuna "puolikkaan miehenä" ei ole laillisia perusteita, kun hän on syyllistynyt uusiin rikoksiin alle kolmessa vuodessa siitä, kun hän on viimeksi ollut suorittamassa vankilassa vankeusrangaistusta. Rikosseuraamusvirasto ei ole laatinut uutta rangaistusaikalaskelmaa.

Oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa muuttaa tai kumota viranomaisten päätöksiä. Oma käsityksenäni totean, että kantelijan kuluvan vankeuskauden vankilakertaisuus ja sen mukainen ehdonlaiseen vapauteen pääsemisen ajankohta määrittely on rikoslain 2 c luvun 5 §:n sanamuodon mukainen. Kyseinen rikoslain säännös sekä vankeuslain 21 luvun 1 §:n 1 momentti on muotoiltu ehdottomaan muotoon. Vankeuslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan toimivalta ehdonlaiseen vapauteen päättämisessä on vankilan johtajalla. Oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa antaa asiaan liittyviä oikeudellisesti velvoittavia määräyksiä.

3.3.2

Oikeusrekisterikeskuksen ja Helsingin hovioikeuden menettely

Edellä menettelyn rikoslain 2 c luvun 5 §:n sanamuodon mukaisuudesta huolimatta kantelijan kannalta tilannetta voidaan pitää ongelmallisena. Tosiasia on, että hänelle määritetty rangaistusaikalaskelma on merkittävästi ankarampi kuin se olisi siinä tapauksessa, että hänen vuonna 2001 saamansa 60 päivän vankeusrangaistus olisi pantu aikanaan asianmukaisesti ja viivytyksettä täytäntöön. Tosiasia on toisaalta myös se, että kantelija on sittemmin 2006–2008 syyllistynyt uusiin rikoksiin, mikä on varsinainen syy sille, että käsillä oleva vankilakertaisuuteen liittyvä problematiikka tulee nyt esille.

Vuonna 2001 tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanon viivästys ei ole aiheutunut kantelijasta itseltään, vaan virheellisestä viranomaistoiminnasta. Vuoden 2001 tuomiota koskevia tuomiolauselmajärjestelmään talletettuja tietoja ei ole enää tallessa, koska ne poistetaan atk-järjestelmästä viidessä vuodessa. Tästä syystä Vantaan käräjäoikeuden 26.1.2001 ja Helsingin hovioikeuden 23.8.2001 tuomioiden niin sanottuja jakelutietoja ei ole enää tässä vaiheessa aukottomasti selvitettävissä.

Näistä jakelutiedoista tälle asialle merkittävä on ylitäytäntöönpanijana toimivalle Rikosseuraamusvirastolle lähetettävä jakelutieto. Asiakirjaselvityksen mukaan Vantaan käräjäoikeus on tallentanut tuomiolauselmajärjestelmään tuomiota koskevat tiedot uudestaan 31.7.2001 tuomion numerossa olleen kirjoitusvirheen takia. Tämä uusi tallennus on tehty ilman jakelutietoja, joita Oikeusrekisterikeskus ei ole lisännyt. Jakelutietoja ei ole merkinnyt myöskään Helsingin hovioikeus 23.8.2001 tuomiota antaessaan. Hovioikeuden selvityksen mukaan se voi tarvittaessa lisätä uusia jakeluita, mutta se ei voi muuttaa käräjäoikeuden tuomion jakelutietoja.

Oikeusrekisterikeskus sitä vastoin katsoi, että Helsingin hovioikeuden olisi tullut merkitä omaan ratkaisuilmoitukseensa puuttuvat jakelutiedot. Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan Helsingin hovioikeuden käytössä on 23.8.2001 ollut käräjäoikeuden ratkaisuilmoitus ilman jakelutietoja.

Rikosseuraamusvirasto on tiedustellut 9.3.2004 Helsingin hovioikeudesta sen antaman tuomion tilaa. Hovioikeudesta on selvityksen mukaan vastattu 16.3.2004, että asian käsittely olisi edelleen kesken. Tämä tieto on ollut ilmeisen virheellinen. Oikeat jakelutiedot on lisätty tuomiolauselmajärjestelmään vasta 18.7.2005.

Oikeusrekisterikeskus on lausunnossaan kertonut, että tässä tapauksessa jakelu Rikosseuraamusvirastolle ja Ajoneuvohallintokeskukselle on jäänyt tekemättä, mikä on ollut vastoin Oikeusrekisterikeskuksen työohjeita. Vastaavasti Helsingin hovioikeuden selvityksenantajat katsoivat, että Oikeusrekisterikeskuksen olisi tullut lisätä jakelutiedot uuteen tallennukseen (Vantaan käräjäoikeudessa 31.7.2001 tehtyyn päätösnumeron oikaisevaan tallennukseen). Selvityksen mukaan Oikeusrekisterikeskuksen voidaan todeta menetelleen asiassa virheellisesti.

Oikeusrekisterikeskuksen näkemyksen mukaan kuitenkin siis myös Helsingin hovioikeuden olisi tullut merkitä omaan ratkaisuilmoitukseensa puuttuvat tiedot. Oikeusrekisterikeskus viittasi oikeusministeriön hovioikeuksille antamaan tuomiolauselmaohjeeseen, jonka mukaan hovioikeuden tulee tarkastaa käräjäoikeuden jakelu ja lisätä tarvittaessa uusia jakelukohtia. Lausunnon mukaan Vantaan käräjäoikeuden ratkaisuilmoitus, jossa ei ole ollut jakelutietoja (uusi tallennus 31.7.2001), on ollut Helsingin hovioikeuden käytössä sen antaessa 23.8.2001 tuomiota.

Kuten todettu, asian käsittelyvaiheita hovioikeudessa ei ole enää tässä vaiheessa yksityiskohtaisesti selvitettävissä. Selvityksen valossa näyttää kuitenkin siltä, että myös Helsingin hovioikeuden menettelyssä jakelutietojen merkitsemisessä on ilmeisesti ollut virheellisyyttä.

Edellä mainittujen virheiden seurauksena kantelijalle tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on viivästynyt. Käsittelyn seuraavassa vielä erikseen kantelijalle tästä aiheutuneita seuraamuksia ja niiden hyvitysmahdollisuuksia.

3.3.3

Hyvitysmahdollisuuksista

Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen tietyn määrän (1/2 tai 2/3) jälkeen on voimassa olevan vankeuslain mukaan säännönmukaista niin, että voidaan puhua vangin lakiin perustuvasta oikeudesta päästä ehdonalaiseen vapauteen. Käsillä olevassa asiassa on keskeisesti kyse juuri ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ajankohdasta. Asia on pidettävä kantelijan kannalta erittäin merkittävänä.

Se, milloin oikeus päästä ehdonalaiseen vapauteen koittaa, määrittyy rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaisesti suoraan vankilakertaisuuden perusteella. Säännöksen rakenteena on se, että henkilö, joka syyllistyy uusiin rikoksiin suhteellisen pian vankilassa olonsa jälkeen (kolmen vuoden sisällä), joutuu suorittamaan uusista rikoksista seuraavaa vankeusrangaistustaan pidempään (2/3) verrattuna henkilöihin, jotka eivät ole joko koskaan aikaisemmin olleet vankilassa tai jotka eivät ole syyllistyneet uusiin rikoksiin ainakaan suhteellisen pitkään aikaan (yli kolmeen vuoteen) siitä, kun he ovat viimeksi olleet vankilassa. Viimeksi mainitut joutuvat suorittamaan vankeusrangaistuksestaan vain puolet, eli heidän kohdallaan rangaistuksen täytäntöönpano on järjestetty selvästi lievemmäksi kuin niiden, jotka syyllistyvät uusiin rikoksiin pian aikaisemman vankilassaolon jälkeen.

Edellytyksenä sille, että rikoslain 2 c luvun 5 §:n vankilakertaisuuden vaikutus uuden vankeusrangaistuksen täytäntöönpanotavaksi olevan osuuden määrittelyyn toimisi asianmukaisesti, on se, että vankeusrangaistukset pannaan viipymättä täytäntöön. Rangaistusten viipymättömyydestä täytäntöönpanosta säädetäänkin vankeuslain 2 luvun 1 §:ssä. Käsillä oleva tapaus osoittaa, miten rangaistuksen täytän-

töönpanon viivästyminen voi vaikuttaa vankilakertaisuuteen ja sitä kautta tosiasiasa suoritettavaksi tulevan vankeusrangaistuksen pituuteen.

Tässä asiassa kantelijaa käsitellään rangaistusaikalaskelmassa samoin kuin henkilöä, joka on tuomittu vankeusrangaistukseen johtavasta rikoksesta suhteellisen pian aikaisemman vankilassaolon jälkeen. Kuitenkaan kantelijaa ei ole tuomittu rikoksesta pitkään aikaan vuonna 2001 loppuneen vankilakautensa jälkeen. Tuolloinen vankeusrangaistus oli seuraus hänen vuosina 1998–1999 tekemistä rikoksista. Tämänhetkinen vankilassaolo perustuu rikoksiin, jotka kantelija on tehnyt 2006–2008. Kantelijan vankilakertaisuutta tässä asiassa muuttava 60 päivän vankeusrangaistus oli tuomittu jo 9.7.1999 tehdystä rikoksesta. Kantelija ei ole rikosrekisterinsä tietojen mukaan syyllistynyt rikoksiin vuosina 2000–2005.

Edellä sanotun valossa kantelijan vaatimien hyvityskeinojen kannalta keskeinen kysymys tässä asiassa on nähdäkseni se, onko kantelijan parhaillaan suoritettavana olevan tuomion ½ määräosan ylittävälle vapaudenmenetykselle perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua lainmukaista perustetta.

Totean, että rikoslain 2 c luvun 5 §:n säännöksen sanamuoto on itsessään hyvin selvä ("vanki, joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet"). Ennustettava ja selkeä säännös on tärkeä oikeussuojata vapaudenriiston mielivaltaisuutta vastaan, mikä on perustuslain 7 §:ssä turvatulle vapausoikeudelle keskeistä. Kantelijan vapaudenriisto perustuu lisäksi riidattomasti tuomioistuimen määräämään vankeusrangaistukseen.

Edellä sanotun valossa minulla ei ole oikeudellista perustetta katsoa, että kantelijan ½ määräosan ylittävälle vapaudenriiston osalle (2/3 määrääosaan asti) ei olisi perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua lainmukaista perustetta.

Henkilökohtaisen vapauden turvaavan perustuslain 7 §:n kannalta kantelijan tilannetta voidaan mielestäni silti pitää ongelmallisena. Kantelija tulee nyt kuluvalle vankilakaudella sattumanvaraisesta ja hänestä riippumattomasta syystä merkittävästi ankarammin rangaistuksi verrattuna siihen, mikä hänen suoritettavaksi tuleva rangaistuksensa olisi, jos vuoden 2001 täytäntöönpanossa ei olisi viivytelty. Vaikka kantelija on syyllistynyt uusiin rikoksiin vuonna 2005 suoritetun vankeusrangaistuksen jälkeen, ei häntä kuitenkaan ole tuomittu rangaistukseen noin seitsemän vuoden pituisena ajanjaksona 2001–2008. Viimeksi mainittu asiantila puhuisi sen puolesta, että kantelijaa voisi olla perusteltua kohdella uuden vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa niin, että ehdonalaisten vapaus olisi mahdollista sen jälkeen, kun täytäntöönpanovasta rangaistuksesta on suoritettu puolet. Tapauksen poikkeuksellisissa olosuhteissa rikoslain 2 c luvun 5 §:ää olisi toisin sanoen mielestäni mahdollista soveltaa perusoikeusmyönteisesti kantelijalle edullisella tavalla.

Mielestäni sekä kantelijan ensisijainen vaatimus siitä, että hänen rangaistusaikalaskelmansa pitäisi voida tehdä uudelleen, että hänen toissijainen vaatimuksensa siitä, että täytäntöönpanon viivästyminen ja siitä johtuva vankeusrangaistuksen pidennys tulee korvata jollain muulla tavalla, ovat edellä mainituin perustein ymmärrettäviä. Tältä osin tuon vielä esiin seuraavaa.

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu KKO:2008:10 voi nähdäkseni olla relevantti kantelijan hyvitysvaatimusten kannalta. Tapauksessa henkilö oli otettu etsintäkuulutuksen perusteella kiinni vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten ja toimitettu vankikuljetuksella sijoitusvankilaansa, josta hänet oli saapumispäivän aamuna päästetty ehdonalaiseen vapauteen. Henkilöllä ei tutkintavankeusajan johdosta ollut tosiasiallisesti enää jäljellä vankilassa täytäntöönpanettavaa rangaistusta, mutta päätöksen hänen vapauttamisestaan oli voinut tehdä vain vankilan asianomainen virkamies. Ratkai-

sussa oli kyse siitä, oliko kyseisellä henkilöllä oikeutta korvaukseen runsaat kolme vuorokautta kestäneen vapaudenmenetyksen hänelle aiheuttamasta kärsimyksestä. Tuomiossaan korkein oikeus totesi syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista maksettavasta korvauksesta annetusta laista seuraavaa:

"4. ... mainitun lain tarkoituksena on, että korvausta maksetaan, kun rikosta tutkittaessa tai tuomiota täytäntöönpannaessa tapahtunut vapaudenmenetys osoittautuu jälkikäteen aiheettomaksi. Lain 1 §:n mukaan korvaukseen oikeutettu on vangittu tai pidätetty henkilö, 1 a §:n mukaan matkustuskieltoon määrätty henkilö ja 3 §:n mukaan vankeusrangaistusta, sakon muuntorangaistusta ja arestia suorittanut sekä rikoksenuusijana pakkolaitokseen eristetty henkilö. Korvausta suoritetaan lain 4 §:n mukaan muun muassa kärsimyksestä.

5. Lakia on oikeuskäytännössä sovellettu muissakin edellä mainittuihin tilanteisiin rinnastuvissa tapauksissa. Korvausta on tuomittu, kun henkilö on otettu viranomaisen pyynnöstä säilöön rikosepäilyyn perustuvaa luovuttamista silmällä pitäen, mutta syyte on hylätty (KKO 1991:155 ja KKO 2000:1). Lakia on sovellettu myös syytetyn noudosta aiheutuneeseen vapaudenmenetykseen, kun syyte on hylätty (KKO 2005:128). Niin ikään ehdonalaisessa vapaudessa olleelle säilönotetulle on tuomittu korvausta, kun vaatimus ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella on hylätty (KKO 1996:75). Korvausta on sanotun lain nojalla tuomittu myös silloin, kun tuomitun vapaaksi laskeminen oli viivästynyt ja lailliset edellytykset vangittuna pitämiseksi olivat siten puuttuneet (KKO 1994:84).

6. Vahingonkorvauslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan lakia syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista maksettavasta korvauksesta ei ole kuitenkaan tarkoitettu sovellettavaksi, jos tuomittua pidetään rangaistuslaitoksessa liian kauan täytäntöönpanossa tapahtuneen virheen vuoksi. Tällaisessa tilanteessa valtio olisi korvausvastuussa vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n nojalla (HE 187/1973 vp s. 32).

7. Sanotussa erityislaissa ei ole nimenomaista säännöstä, jonka nojalla Erki E:llä voisi olla oikeus saada korvausta vapaudenmenetyksensä aiheuttamasta kärsimyksestä. Tilanne ei myöskään rinnastu niihin tapauksiin, joissa korvausta on oikeuskäytännössä tuomittu suoritettavaksi kyseisen lain nojalla. Lain esityöt viittaavat siihen, ettei Erki E:llä olisi oikeutta korvaukseen sanotun lain nojalla. Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoo, ettei Erki E:llä ole oikeutta vaatimaansa vahingonkorvaukseen syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapaudenmenetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain nojalla."

Vahingonkorvauslain osalta korkein oikeus lausui tuomiossaan muun muassa seuraavaa:

"9. Laissa ei ole vaatimusta siitä, että kärsimyksen tai muun aineettoman vahingon korvaamisen olisi aina perustuttava nimenomaiseen säännökseen. Vahingonkorvausvastuulla tulee kuitenkin olla oikeudellinen peruste. Oikeuskäytännössä onkin suhtauduttu pidättyvästi kärsimyksen korvaamiseen muun kuin lain nimenomaisen säännöksen nojalla (esim. KKO 1998:80).

10. Vahingonkorvauslakia koskevasta hallituksen esityksestä toisaalta ilmenee, ettei lakia säädettäessä pyritty vahingonkorvausvastuuta koskevien yleisten periaatteiden tyhjentävään säätelyyn. Oikeuskäytännön ajateltiin kehittävän vahingonkorvausoikeutta vuorovaikutuksessa oikeustieteen kanssa (HE 187/1973 vp s. 12). Tämän vuoksi on tarpeen arvioida, onko vapaudenmenetyksen aiheuttaman kärsimyksen korvattavuuteen vaikuttava oikeudellinen ympäristö merkittävästi muuttunut sen jälkeen, kun vahingonkorvauslaki ja tässä arvion kohteena oleva erityislaki aikanaan 1970-luvulla säädettiin."

Korkein oikeus katsoi, että ehdonalaiseen vapauteen päästämisenä noudatettavaa viranomaismenettelyä ei voitu tuossa tapauksessa pitää henkilökohtaisen vapauden nauttiman perusoikeussuojan kannalta hyväksyttävänä, vaikka se muodollisesti oli ollut asiaa koskevien säännösten ja määräysten mukainen. Siitä riippumatta, mistä viranomaismenettelyn ja sitä sääntelevien määräysten puutteellisuus oli johtunut, korkein oikeus katsoi, että kysymys oli vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:ssä tarkoitettua julkista valtaa käytettäessä tehdystä laiminlyönnistä. Kun kysymys oli henkilökohtaiseen

vapauteen vaikuttavasta tehtävästä, korkein oikeus katsoi lisäksi, että tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ollut noudatettu.

Korkein oikeus katsoi, että tapauksessa henkilö oli ollut vapautensa menettäneenä "tavalla, jota voidaan pitää perus- ja ihmisoikeutena suojatun henkilökohtaisen vapauden loukkauksena" (kohta 21). Tämän vuoksi hänellä oli oikeus loukkauksen hyvittävään oikeussuojakeinoon.

Ratkaisussa korostettiin perustuslain 22 §:ään perustuvaa julkisen vallan velvollisuutta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen samoin kuin Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan perustuvaa velvoitetta mahdollistaa käytännössä ja oikeudellisesti tehokas oikeussuojakeino oikeuksien ja vapauksien loukkauksen varalta.

Olen 29.2.2008 antamassani päätöksessä (dnrot 3667/4/06 ja 1083/4/07) katsonut, että perusteetta suoritettua (sittemmin purettuun tuomioon perustunutta) vankeusrangaistusta ei voida ottaa myöhemmän rangaistuskauden ehdonalaisten vapauttamisen ajankohtaa määrättäessä huomioon vangin vahingoksi. Katsoin tuon tapauksen olosuhteissa, että rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 momentin soveltaminen 2/3 -perusteella olisi syytteen tultua lainvoimaisesti hylätyksi ollut vastoin perustuslain 7 §:ää.

Totean, että oikeusasiamiehen toimivaltaan ei kuulu vahingonkorvauksesta tai ylipäättään rahallisesta hyvityksestä määrääminen. En voi ottaa kantaa siihen, miten edellä mainitun korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun oikeusohjeita mahdollisesti voitaisiin tulkita käsillä olevan tapauksen erilaisissa olosuhteissa.

Käsitykseni mukaan kantelussa esille tuotu vaihtoehto eli valtiota vastaan nostettava vahingonkorvauskanne, tai oikeusministeriölle osoitettava hyvitysvaatimus, ovat kantelijan käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja. Näistä Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta tehokkaana oikeussuojakeinona on pidettävä yleisessä alioikeudessa nostettavaa vahingonkorvauskannetta, tarvittaessa kaikkiin säännönmukaisen muutoksenhaun mahdollisuuksiin turvautuen.

Selvyyden vuoksi totean, että yksin kantelun tekemistä eduskunnan oikeusasiamiehelle ei oikeusasiamiehen rajallisten toimivaltuuksien vuoksi pidetä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 35 artiklassa tarkoitettuna tehokkaiisiin kansallisiin oikeussuojakeinoihin turvautumisena (ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 20.1.2009 antama Janatuinen v. Suomi -päätös no. 4692/04).

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.2 esittämäni käsitykset Oikeusrekisterikeskuksen ja Helsingin hovioikeuden menettelyn virheellisyydestä niiden tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän mainituille tahoille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Helsingin vankilan johtajalle, joka viime kädessä päättää ehdonalaisten vapautteen laskemisesta.

Minulla ei ole mahdollisuuksia ryhtyä asiassa muihin toimenpiteisiin. Mahdollisten hyvityskeinojen osalta viittaan edellä jaksossa 3.3.3 lausumaani.